

צבעתי את מכונית המזכיר

מאת יחיאל בשן

לאחר שיחיאז בשן שוחרר ממחנה ריכוז בצפון סיביר, אליו נשלח כיוון שהיה נתין פולני נדר על פני רחבי אסיה המרכזית ועסק במקצועות שונים ומשונים. הוא החליט להתגייס לצבא הגנרל אנדרס, אבל ערק לאחר שנתקל ביחס אנטישמי חריף. לכסוף נתמנה ציור במוזיאון העירוני בכירת טורקמניה.

שהוסבר "רקע" הציור. הידיעה על התמונה הזאת עשתה לה נכפיים בכל ה" איזור וברבות הימים רבו ההזמנות, במיוחד מצד המין ה" יפה. אולם ריווח כספי בא לי עוד קודם.

יש הקונה עולמו בשעה אחת. אני קניתי לי אז עול" מי תוך דקות ספורות, וזכיתם לרמת חיים נאותה. אבל לא אקדים את הסוף להתחלה. יום אחי, יצאתי מהמועדון לרחוב. על המדרכה ממול ראיתי את ראש העיר בלוחית איוה ברנש הדור. ברכתיו לי שלום, ממרחק נמוס. ראש העיר התלחש עם בן לוחיתו, ופתע נתן לי סימן ביד שאקרב אליו. "חבר המזכיר הראשון", פנה לבן לוחיתו, כשגשתי אליו הם. "זהו הצייר המפורסם". המזכיר הראשון של המפלגה למחוז באיראם עלי ה" ביט כי בסקרנות ושאל:

"שמעתי, שיש לך השכלה אקדמית בציור?"
"כן, חבר המזכיר הראשון."
"שמעתי, שגמרת כמה אקדמיות מערביות לציור."
לא העזתי לאכזב אותו.
"יש לי עבודה עדינה בשבילך", המשיך המזכיר הרא" שון.

"שום איש בכל הרפובליקה אינו יכול לבצע אותה. יש לך אומץ לב?"
לא ידעתי במה הענין. שיערתי שהענין הוא בתמונה בעלת קומפוזיציה מסובכת. המחסור המחלט בצבעים אמר נתיים פתח לי תמיד אשנב תקוה להתחמק מתסבוכה כי אלה. הסיכון לא היה רב ועינתי:
"אשמח מאד אם אוכל לשרת אותך. מה הענין?"
"הענין הוא מסובך מאד", הסביר לי המזכיר הראשון. "המחוז הנמצא בסמכותי הצטיין בתסוקת הכותנה; 40 אחוז מעל לתכנית. מרכז המפלגה במוסקבה העניק לי פרס כי צורת מכונית חדשה. אולם הנהג שלי השתכר מרוב שמחה ובנסיעה הראשונה התנגש בעגלה, והצבע גשרט מעל כנף אחת. שוב צייר אינו יודע כיצד לחדש את הכנף הפגומה. מייצעים לי להחזיר את המכונית לבית החרושת לחיקון. שטויות כאלה!"

בדקתי את המכונית. השריטה לא היתה גדולה ביותר. צבע המכונית היה סגול, ומהצבעים האמנותיים שקנה פאור" לוושה. יכולתי להתאים את הצבע המדויק. גם לי לא היתה אפשרות של ריסוס צבע, אולם תוך תקופת עבודתי במוע" מהמכחול. בצעתי את העבודה מיד, והצבע התמוגג יפה וכמ עט שלא נשאר סימן לחיקון. המזכיר הראשון התכונן מ" שמחה. הוא שאלני מתי יוכל להשתמש במכונית. אמרתי שאחרי יממה. אולם לא לקחתי בחשבון את החום הטורק" מני. במשך שעתים התייבש הצבע כליל. המזכיר הראשון התהדר במכוניתו עוד באותו ערב.

קרני עלתה בשיעור שלא פיללתי. עתה נוכחו לדעת, שהגני "צייר אקדמי", כך, על כל פנים, קבעו בחוגי ה" מפלגה. המזכיר בקשני להגיש לו חשבון עבור העבודה. סירבתי. טענתי, שלא טרחתו במיוחד. אבל המזכיר הראשון לא היה כפוי טובה ושאל לגמול לי.

עוד באותו ערב, רמו לי מנהל המסעדה ש" פעילי הכפ" לגה, שאני רשאי, אחרי סגירתה, לבוא ולהינות משיירי המטבח במחיר ממשלתי. ומסעדה של פעילי המפלגה אינה מסעדת פועלים. במסעדת פעילי המפלגה הוציאו פעמיים ביום ארוחות מורכבות מ" מנות, לרבות בשר. במסעדת פועלים נתנו רק חצי ליטר "מרק" ליום. ידעתי, שיד המו"

שחקנים מחוץ לעיר. ציירתי את המודעות תמורת תשלום מיוחד. התשלום בעד יום עבודה מיוחדת עלה על משכורת החדשית. יכולתי, איפוא, לפעמים, להשלים במקצת את תפריט המזון שלי.

גמרתי את ציור התפאורות. המועדון התרוקן מחמרי ציור. בינתיים החלה תקופת הקיץ על כל פגיעה. האויר נעשה לוהט וההימצאות בחוץ בצהרי היום היתה כרוכה בסכנת נפשות. לא אגידם אם אקבע, שיום חמסין קשה ב" ישראל הוא כאפס וכאין לעומת יום רגיל בטורקמניה ב" חודש יוני. וכשנושבת רוח קדים מהמדבר קארא קום (החול השחור), אתה מרגיש את עצמך ככבשן לוהט. האויר ה" לוהט צורב את הריאות. רות סאמום עוטה את העיר בער" פל כבד. היזעה ניגרת בשטפון מעל הפנים הידרי. בלי משים הנך מחפש את עלת המים החוצה את הרחוב כדי להרטיב, את השפתים. ילידי המקום אינם עוזבים את ביק" תותיהם בחדשי הקיץ מבלי לחבוש כובעי שער גבוהים וחלוקים מרופדים בצמר גפן, סגולה מפני מכת השמש. לא עזבתי כמעט את שטח המועדון. פרט לשעות הבר" קר המוקדמות כשנוקתי ללחם. משנפתחה הספריה נשאר" תי בה עד לסגירתה. מצאתי בה ספרים יקרי ערך על אמ" נות בכלל וציור ופיסול בפרט. לא אבדתי את זמני לריק.

סגן מנהלת המועדון, נכה הרגליים פאולושה החל לי" הראות דאגה מיוחדת, שלא אתבטל חלילה. הוא החליט ש" שלי לקסט את האולם הראשי בציורים כדוגמת אלה ש" היו של בימי הצאר, ושסויירו על ידי המנהל הראשון של המועדון. צחקתי לבלי לתמימות, אבל הוא איים ברצינות בסעיף "פרוגול" (איחור לעבודה). עשיתי לו איפוא את החשבון, שלתפאורת כזאת דרושות כאלף ביצים, חמישים ליטר יין, פרט לצבע הודי משובח ועוד צבעים נדירים. פאולושה היה חשדני מאד משבעו ולא האמין לי. אולם הבאתי לו מונוגרפיה של הצייר האיטלקי המפורסם בוטי" צ'לי. בה נקבע שחור על גבי לבן, שבימי הרינסנס הש" תמשו לציורי "פריסקו" בחבובני ביצים ויין. המנהלת הפ" סיקה את התיכוח בקבעה שעבור תריסר ביצים וליטר יין היא מוכנה בעצמה להדבק אל התקרה כתפאורת ואין צו" רך בכובזו מזונות חשובים לציור.

אולם פאולושה לא ויתר. הוא החליט שעלי לצייר פורטרט שלו בגודל טבעי. בכסף רב קנה צבעי שמן מאיזו אלמנה של צייר, שנספה במלחמה. הוא קנה בד בשוק ה" שחור ונגשתי לדיקונו.

הוא היה דגם יוצא מן הכלל. הוא ייב מאחריו שולחן הכתיבה כדי לי" הסתיר את מומו. במשך שעות ארוכות לא נע, כאילו נצמד לכסא כבר" גים. יכולתי למרוד את פניו ואת כל אברי גופי בקנה מידה מכש. פאור" לושה לא הגיב על כך אף בעפופ.

אולם פאולושה היה בחור בעל טעם מיוחד. "שמעי חבר צייר", אמר לי. "לא תמיד הי" תי קרת. מה איכפת לך אם תצייר לי שערות?" הסכמתי להצמיח" לו שערות. אולם משאלותיו לא נסתייבו עייני. "פעם היתה לי חלי" פה יפה", הפציר בי שוב. "מה איכפת לך אם תצייר אותי במקטר" רן נאה?" "עשיתי" לו גם מק" טרוז יפה מהאיפנה הכי חזישה באירופה. ציירתי לו גם עניבה מפוארת. פאולושה לא הסתפק עדיין.

אם אתה כבר אמן שכוה, מה איכפת לך אם תצייר אותי כשבידי עט יבוע נאה? הא?"

הכנסתי גם עט נובע לידיו ועל השולחן "העמדתתי" כלי כתיבה מזהבים משיש מפואר, שעין לא ראתה כמו" תם בכל טורקמניה.

הציור נמשך כשלושה חדשים. הרמיון בפנים היה מושלם מכל הבחינות. בשיטות בהן נקטתי קשה היה לטעות. אך למ איש לא הכיר את פאולושה בתמונה. וכי על דעת מי יכול היה לעלות, שקטוע הרגלים, הנוסע בעגלה נכים, המסתיר את קרחתו תחת כובע רוסי, ושאל לגופו יתור מאשר חולצה אוקראינית שחורה, הוא האדם המפואר ב" חליפה מודרנית על רקע תפאורות דמיוניות? רק כשהס" תכלו בתמונה בעיני, מצאו דמיון מוחלט, במיוחד לאחר

התחלתי כצייר עירוני לא היתה מזהירה ביותר. קבל" תי חדר קטן מרווח במועדון. ריהוטו היה די מגוחך: שולחן, שני כסאות, ארון קטן ומיטת ברזל. ראש העיר, אחרי הכי" רו אותי, קבע, שאני ראוי לטיפול מיוחד, ואיפשר לי רכי" שת מזרון ישן נושן במחיר ממשלתי. כספיד קבוע קבלתי בפעם הראשונה כרטיסי-מזון! לפיו הוקצבו לי 400 גרם לחם ביום. הכרטיס הכיל, אמנם, גם תלושי בשר וסוכר במנה של 400 גרם לחודש. אולם בשר לפי התלושים חילקו פעם אחת; לכבוד יום השנה ה-25 להקמת אוקטובר. לע" תים רחוקות מאד קבלנו לפי התלושים גם 200 גרם סוכר" יות.

בשבועות הראשונים לעבודתי במועדון סבלתי הרפת רעב. בשעות הבוקר המוקדמות היה עלי להתיצב בתור ללחם. הזבניות היו אמנם זרירות מאד בשקילת הלחם, עד כדי כך, שכל אחד נתנו לפחות 50- גרם פחות מן המנה. אולם השכלה העיקרית היתה עריכת החשבון. תופעה בולטת לעין בברית המועצות היא החשבונה. אין זבנית, קפיד, רואה-חשבונות, שייפרו אף לרגע קט מן המכשיר בעל התרזים האדומים והשחורים. אפילו חשבון פשוט ביותר לא יסכמו בלעזיו. זבנית מוכרת במשך היום אלפי מנות לחם מארבעה סוגים: 300 גרם לעקרית הבית, 400 גרם לפקיד, 500 גרם לפועל 600- גרם לפועל מיוחד. ב" נחיר 80 קופייקות קילו. ברור, שישנם רק ארבעה מחירים: 24 קופייקות, 32 קופייקות, 40 קופייקות ו-48 קופייקות. אולם זבנית, אף בעלת חק של עשרות בשנים במצועה, לא תתן את מנה הלחם אלא עשתה תחילה את החשבון בעזרת החרוזים. אותו הדיון לגבי מיצרכים אחרים.

את ה-400 גרם לחם (למען הדיוק 350 גרם) בלעתי ב" עודם בכפי. במשך כל היממה צפיתי למנות הלחם. שאקבל למחרת.

משכורת היתה די יפה: 350 רובל לחודש. אבל הכסף לא עזר לי בהרבה. בסיכום הסופי קבלתי פחות מ-50 אחוז ממשכורתי הנקובה. כ-30 אחוז נוכו למס'הכנסה. כ-25 אחוז ממשכורתי החודשית, ניכר לתשלום מילות גימטליים שר" גים, שחחמתי עליהם ב"התנדבות". לפי המחירים ששררו אז, יכולתי במשכורת לקנות לי 3 קילו לחם נוספים לחו" דש או חצי כוס חלב בכל יום.

אולם מצבי החדש היה טוב בהרבה מזה בו הייתי שרוי כאשר מלאתי תפקיד אגרונום ראשי בתחנת המיון והגיסויים.

מנהלי המועדון היו בורים גמורים ולא ידעו כיצד לי" נצלו. היה עלי להמציא לי עבודה בעצמי. מייצעי הראשון היה לקסט את הגן והמועדון בקריקטורות ענקיות. שה" עתקתי מהשבועון ההומוריסטי קרוקודיל, לפי מיטב ה" מסורת של כל הגנים הציבוריים בברית המועצות.

בתחילה לא הכל היה כשורה. כשגמרתי את הקריק" טורה הראשונה, נמסר לי, שאסור לי להוציא לגן, עד ש" חועה מיוחדת לא תבדוק אם לא הגנבתי לציור "תעמולה" קונטר-ריבולוציונית". ביום המיועד הופיעה ב"אולפני" חועה מורכבת מנציגי מוכירות המפלגה. נ. ק. ו. ד. וה" ערייה. הערות חברי החועה הביאו אותי במבוכה לא קטנה. גוכחתו לדעת, שאף אחד מהם אינו מבין ולא כלום בציור, אבל הרי לא יתכן, שיאשרו את הקריקטורה בלי הערות. ואלו כמה מן הערות ששמעתי:

● נציגת המפלגה: באורח קונקרטי יש להדגיש שטבוע בתמונה החותם של הפורמאליזם המערבי.

● נציג הנ. ק. ו. ד.: כן, משהו מעין זה מבצבץ מן הציור.

● נציג העיריה: נדמה לי, שחסר כאן הגיוון העשיר בצבעים. אילו צייר החבר הצייר את השלבים שבסולם (סולם) שצמד לגג היה בקריקטורה) בצבעים שונים, כל שלב בצבע אחר, היה זה בהדאי יופי. אבל (בסלחנות) ייתכן שלחבר הצייר אין צבעים.

קבלתי הראות לתקן את הקריקטורה לאור הערות שנשמעו. כשיצאו לא ידעתי אם עלי לצחוק או להיות עצוב. על כל פנים העמדת את התמונה בצד מבלי לדעת מה עלי לעשות וכיצד להוריד ממנה את "החותם של הפורמאליזם המערבי". עברתי בינתיים לציור שלט חודש, עבור המוג" דון והגן. אחרי יומיים הופיעה שוב החועה.

"תיקנת את התמונה?" ושאלתי. נתבלבלתי במקצת למראה חברי החועה. לא צפיתי לבואם ועינתי בהם בלא משים.

החועה עמדה בקנה שוב מכל הצדדים את התמונה שידי לא נעה בה מאו הביקור האחרון. כולם, פה אחד, מצאו ש" התמונה היא כשרה, לאחר שהקשבתי להערות ועשיתי בה, כביכול, את התיקונים הדרושים.

תוך תקופה קצרה מלאתי את הגן הציבורי בקריקטור" רות. כלקא נמצאו יתור יליעות (עשיות בדים ישנים) לי" תמונות, נשלטו לצייר את הקירות והגדרות. אט אט היה אמנתי בציור תוכות וסיסמאות. מודעות מודפסות על נייר לא נראו כלל. את המודעות היה עלי לצייר על לוחות גדר" לים. כשהמודעות נתיישנו רחצתי במים את הלוחות וכי" סימתי אותם שוב בקרטון או בסיד פשוט. כשנודמנה להקת

(* פנקסי המזון אינם אחידים בברית המועצות. הם מגוונים מאד, בהתאם לעמדה שבעליהם תופסים בדיורג הפקידותי וה" מפלגתי.

רישום בצבעי-מים של יחיאל בשן הצייר מראה חייד טורקמני שוכא מן החזית הנופש. קורא בקודרם את פקודת יומו של פטאלין זבני משפחתו עד פמך ציור זה ועוד שני ציורים שהקמה בשן באגדת הציורים הסובייטיים.

כיר בזה. אולם בזה לא הסתפק. למחרת התקיים כינוס נשיאי הקולחוזים והמזכיר הכללי הודיע להם בזה הלשון (כפי שנועד לי אחר כך):
"בעירונו נמצא צייר מערבי מצויין. המלחמה טילטלה אותו לכאן. עם תום המלחמה, ייעלם ללא ספק. יש לכם איפוא הזדמנות לקשט את מועדוני הקולחוזים, בתי הספר וגני הילדים בציורים נדירים. נצלו אפוא, את ההזדמנות".
דברים אלה הספיקו כדי לשנות את מצבי החמרי מן הקצה אל הקצה. מזכיר ראשון של המפלגה הוא מושל בכיפה בתחומו. "משאלותיו" ו"עצותיו" הן פקודות בל יעבורו. בקרוב תפתח לאחד האנשים הנדירים ביותר ב" ברית המועצות, שחיו טובים מבלי לעבור על החוק אף בקוצו של יוד.